

La Revolució russa.

- **Les Revolucions de 1917**
- **URSS: del comunisme de guerra a la col·lectivitat.**

Introducció.

L'any 1917 va tenir lloc a Rússia un procés revolucionari que va culminar amb la instauració del primer règim socialista del món. Va tenir dues fases:

- Febrer 1917. Caiguda del tsarisme i la instauració d'un règim parlamentari i constitucional.
- Octubre 1917. De caire socialista. Va configurar un nou model d'Estat a partir de les organitzacions obreres, dels soviets d'obriers i de pagesos.

Rússia va passar, en 8 mesos, de ser una monarquia quasi absoluta a la dictadura del proletariat. Aquest nou règim va consolidar-se després d'una guerra civil que va durar més de 3 anys.

Al principi va semblar que les revolucions d'Alemanya i Hongria significarien l'expansió de la revolució obrera a tot Europa, però l'esclafament d'aquestes revoltes va desfer el somni bolxevic d'una revolució mundial. L'URSS hauria d'iniciar tota sola la construcció del socialisme.

1.- La Rússia dels tsars.

1.1.- Una agricultura tradicional.

Al llarg del segle XIX el camp rus va viure al marge de les transformacions agrícoles que es van produir en altres països europeus. Es caracteritzava per:

- **Grans concentracions de terres en mans de l'aristocràcia.** Els caps de família pageses formaven el mir (assemblea de la comunitat rural). El mir s'encarregava de distribuir periòdicament entre els seus membres, les terres de conreu que cedia el senyor.
- **Servitud feudal de la pagesia.**
- **Abolició de l'esclavitud.** . Es va acabar l'any 1861 quan les reiterades revoltes dels pagesos van obligar el tsar Alexandre II a abolir-la.
- **Reforma agrícola.** Les terres van quedar dividides en 2 parts:
- Conservada per l'antic senyor.
- Donada en usufruct als pagesos. Podien rescatar la terra que conreaven pagant una indemnització al senyor. El problema és que el preu era molt alt i endeutava els pagesos.
- **Diferenciació social.** A causa de la reforma agrària va aparèixer una burguesia agrària (kulaks). Paral·lelament les fortes indemnitzacions i la pressió fiscal van fer augmentar el nombre de pobres (mugics), molts dels quals, sense terres i endeutats, van haver de marxar cap a les ciutats a cercar feina a la indústria. Altres restaven al camp en unes dures condicions de vida.
- **La possessió de terres continuava, doncs, sent la gran reivindicació dels camperols russos.**

1.2.- Una industrialització molt localitzada.

L'abolició de l'esclavitud havia comportat mà d'obra disponible per a la indústria però l'agricultura no estava prou desenvolupada per poder aportar capital al procés industrialitzador. Per aquest motiu la Rússia tsarista va haver de demanar diners a països estrangers (França, Anglaterra, Bèlgica i Alemanya). El resultat fou un ràpida industrialització entre 1890 i 1900 amb unes característiques particulars:

- **Indústria localista.** Centrada en determinades zones (Moscou, Sant Petersburg...).ç
- **Indústria molt gran.** Moltes empreses tenien capacitat per més de 500 treballadors.
- **Dependència financera exterior.**
- **Creixement del proletariat.** Es concentrava en les zones industrials les quals tenien una població amb un alt índex d'obers (50%).
-

- **Condicions de treball:**

- Jornades de 12 hores.
- Salaris molt baixos que disminuïen amb l'edat.
- Molta mà d'obra infantil i femenina.
- Habitatges miserables...
- Manca de dret sindical, sobretot de vaga.
- Escassa legislació laboral que deixava els obrers indefensos davant els empresaris.

Nota: Constatar l'endereriment que portaven perquè aqueustes condicions es donaven a finals de segle XIX (1890–1900).

1.3.– L'autocràcia tsarista.

A finals del s. XIX es mantenia una monarquia absoluta en què el tsar estava investit d'un poder autocràtic que provenia de Déu. Ningú controlava els seus actes i cap institució protegia els súbdits de l'omnipotència de l'Estat que es basava en 4 pilars:

- **Burocràcia.** Era l'estructura administrativa. Era corrupte.
- **Exèrcit.** Instrument de l'expansionisme rus sobre la resta de l'imperi.
- **Església Ortodoxa.** Guardiana de l'ordre i de les tradicions. El seu cap era el mateix tsar. Tenia molta influència entre la població analfabeta que rondava el 80%.
- **Policia.** Sistema repressiu molt fort per amntenir l'ordre.

Fins l'any 1905, en temps del tsar Nicolau I, no ha va haver cap institució nacional que fes de contrapès al poder absolut del tsar.

1.4.– Forces d'oposició al tsarisme.

Els primers corrents importants (s.XIX) es van desenvolupar al camp rus a mitjans del s. XIX. Eren:

- **Nihilisme.** Al principi era de caire intel.lectual però va avançar cap al terrorisme.
- **Populisme.** Rebutjava la industrialització massiva, creia en la transformació de la societat pagesa tradicional en comunitats rurals de caire socialista. Van matar el tsar Alexandre II amb una bomba.(1881).

Els corrents d'oposició que van formar els 2 partits polítics més influents en el moviment revolucionari, van aparèixer a principis del s. XX i són:

- **1.–Partit socialista revolucionari (1901).** Va recollir la tradició del populisme pel que fa a la defensa dels pagesos com a classe revolucionària. Volia destruir el tsarisme i construir una societat col.lectivista de base rural. Molta influència en la pagesia.
- **2.–Partit obrer socialdemòcrata rus (1898).** De tendència marxista i afiliat a la II Internacional. Entre els seus membres destaca Lenin que va adaptar el marxisme a les condicions específiques de Rússia i va ser el gran artífex de la revolució. Volien enderrocar l'ordre feudal com a pas previ a la destrucció de la burgesia per part del proletariat. L'any 1912 es va escindir per discrepàncies en el

paper que havia de fer la burgesia en la revolució i el caràcter del partit. Va sorgir 2 grups:

- **Menxevics.** Creien que a Rússia encara s'havia de fer la revolució burgesa i que això era deure de la burgesia. El proletariat havia de fer un paper secundari. Volien un partit de masses segons el model de la socialdemocràcia europea.
- **Bolxevics.** La burgesia era incapaç de dur a terme una revolució i per tant aquest deure queia en mans del proletariat. En quant al model de partit el concebien no com una organització massiva sinó com un partit de combat capaç d'enfrontar-se al tsarisme.
- **3.-Moviments liberals.** L'any 1905 es va crear el Partit Constitucionalista Demòcrata que lluitava dins el marc legal per aconseguir una democràcia parlamentària. Refusava qualsevol tipus d'acció revolucionària.

2.- La revolució de 1905.

Va ser el primer intent de convertir l'imperi rus en una monarquia parlamentària i constitucional.

- Crisi de subproducció. Va disminuir la demanda i les inversions estrangeres es van escurçar. Les condicions de vida van empitjorar al camp i a la ciutat. El moviment reivindicatiu s'estén per tot l'imperi.
- **Guerra amb el Japó.** Va ser un desastre per l'exèrcit rus amb desfetes militars successives.

Diumenge sagnant. Dins aquesta coyuntura les forces opositores al tsarisme es van unir per demanar millors condicions de vida i la democratització del sistema, en una manifestació que va ser dissolta a trets i va haver mil morts i dos mil ferits. La revolta es va estendre de seguida tant al camp com a la ciutat i va implicar tots els partits polítics (bolxevics, social-revolucionaris, liberals). Amb aquesta mobilització van sorgir els soviets.

Soviets (Consell). Assamblees de delegats de les fàbriques i de les organitzacions obreres. Eren institucions democràtiques que van fer arribar la política a les masses de manera que una població analfabeta pogués entendre-la bé. Van sorgir a Sant Petersburg i Moscou i aviat es van estendre pels centres industrials més importants.

Manifest d'octubre. Davant el perill d'una guerra civil, Nicolau II es va veure obligat a cedir i al "Manifest d'octubre" es va comprometre a convocar una assemblea nacional (La Duma) elegida per sufragi universal i a garantir les llibertats. Amb el temps es va veure que els canvis van ser poc reals: el sufragi es va fer d'una manera que fos impossible la victòria de l'oposició, el sistema era constitucional però no parlamentari perquè els ministres no eren responsables davant la duma i el tsar tenia la iniciativa a l'hora de promulgar lleis.

Any 1914. Semblava que les coses s'havien asserenat. El poder absolut del tsar romaní quasi intacte, l'ordre estava restablert, el progrés industrial s'havia reprès amb força i els problemes al camp s'havien apaivagat una mica.

3.- La revolució de 1917

l'any 1914 Rússia va entrar a la Primera Guerra Mundial al costat de França i la Gran Bretanya. Aquest conflicte bèl·lic va ser l'espurna que va encendre, un cop més, el moviment revolucionari que aquesta vegada sí va posar fi al tsarisme. La revolució es va desenvolupar en 2 fases:

- **Febrer.** Caràcter burgès. Va convertir l'imperi en un república parlamentària.
- **Octubre.** Caràcter socialista. **Va crear la primera república socialista del món.**

3.1.– La guerra mundial va accelerar el moviment revolucionari.

Causes econòmiques

- La guerra va abocar a la població a unes condicions de vida miserables. La indústria es va dedicar als afers de la guerra i les necessitats bàsiques de la població no es van cobrir.
- La lleia. Va influir en la manca de mà d'obra al camp, va abaixar la producció agrícola, els preus van pujar.
- Disminució de la capacitat adquisitiva.
- Tancament de fàbriques per manca de materials.
- Augment de l'atur.

Causes polítiques:

- Desintegració de l'Estat tsarista.
- Desfeta militar. Els soldats russos morien a cabassos i la població estava espantada.
- Complots a la cort. Esperonats per les contínues absències del tsar quan anava al front.
- La tsarina. Els assumptes d'Estat, en absència del tsar, quedaven en mans de la tsarina que feia i desfeia aconsellada per Rasputín.
- Oposició a la Duma. La manca d'autoritat i el desgavell a la cort va estimular-la. La majoria de diputats es van unir per criticar la incapacitat dels ministres.

Cada dia s'estenia més la idea que calia desfer-se dels Romanov per establir un sistema veritablement parlamentari i salvar el país de la desfeta.

3.2.– La revolució de febrer.

A mitjan de febrer de 1917 el descontentament popular de Sant Petersburg es va manifestar en un seguit de vagues a les fàbriques i manifestacions al carrer. L'èxit va ser total perquè la vaga es va estendre a les guarnicions, les quals es van amotinar contra els seus superiors i es negaren a disparar a les multituds concentrades.

Per defensar la revolució van sorgir els primers grups d'obriers armats que van constituir la guàrdia roja; es van ressuscitar els soviets d'obriers, soldats i camperols que es van estendre per tot l'imperi. Els soviets agrupaven totes les forces revolucionàries (social-revolucionaris, anarquistes, menxevics, bolxevics).

A la Duma, els diputats liberals van crear un comitè provisional que va contectar amb el soviets de Sant Petersburg per assolir uns acords que permetessin crear un govern provisional que substituís el tsarista. Es va constituir l'1 de març i l'endemà el tsar va abdicar. El govern es va comprometre a endegar reformes polítiques i socials (llibertat d'opinió i premsa, igualtat davant la llei, drets sindicals, jornada de 8 hores...).

L'Imperi s'havia convertit en una República constitucional però els partits que ho havien fet possible aviat van demostrar els seus interessos divergents:

- Burgesia. Volia dirigir el país i consolidar un règim parlamentari de caire occidental.
- Classes populars. Una part exigia un programa més ambiciós: sortida de la guerra europea, repartiment de terres, millors condicions laborals...

3.3.– La dualitat de poders: govern i soviets (febrer–octubre del 1917).

Govern provisional:

- Dominat pels partits burgesos.
- Va crear un règim parlamentari
- Va complir els compromisos exteriors seguint amb la guerra i va posposar les reformes interiors per obtenir la victòria militar.
- En principi comptava amb el suport dels soviets i tots els partits polítics.
- Lenin. La seva tornada va canviar la situació.

Lenin:

- Va defensar que la revolució no es podia dur a terme dins d'un àmbit burgès, calia seguir lluitant per situar els obrers al poder. Calia abandonar la guerra.
- Es va mostrar partidari de retirar el suport al govern provisional. Per tant l'objectiu dels bolxevics no era la construcció d'un sistema parlamentari, sinó la creació d'una república dels soviets de diputats obrers i camperols.
- **Dualitat de poders:**
- Poder burgès. Govern provisional
- Poder dels soviets. Tenien la força del carrer. Si retiraven el suport al govern, aquest s'esfondria i els soviets es convertirien en l'únic poder a Rússia.
- **Tot el poder per als soviets**. Aquesta va ser la consigna de Lenin i va esdevenir un programa d'acció revolucionària.

Estiu 1917:

- Continuava la guerra. I amb ella la fam.
- Manifestacions reprimides durament mentre el govern acusava els bolxevics d'incitar el poble a la violència.
- **Persecució sistemàtica al partit bolxevic i exili de Lenin**.
- Desorganització de l'Imperi:
- Els pagesos ocupaven terres i se les repartien.
- Les minories nacionals reivindicaven els seus drets.
- Vaga a les fàbriques.
- Desserció dels soldats del front.
- Insurrecció antirevolucionària frenada amb la intervenció dels obrers armats i les milícies bolxevics.

3.4.– La revolució d'octubre.

Davant la situació de l'estiu, els bolxevics van propugnar la insurrecció armada com a única via possible per enderrocar el govern provisional i consolidar el poder dels soviets. Van aconseguir el suport dels soviets de Moscou i Sant Petersburg. La insurrecció va ser fixada pel 25 d'octubre perquè coincidía amb el **Segon Congrés dels soviets de tot Rússia**.

Un comitè militar revolucionari va controlar en poques hores la ciutat de Sant Petersburg i la seu del govern provisional (el palau d'hivern) sense vessar ni una gota de sang.

El congrés dels soviets va :

- Destituir el govern provisional i va aprovar la formació d'un **Consell de Comissaris del Poble** (òrgan representatiu del primer govern obrer i camperol) del qual Lenin va ser el president.
- Adoptar mesures revolucionàries:
- Decret de pau. Amb Alemanya.

- Decret sobre la terra. Confiscació de les propietats de l'Estat, l'església i la noblesa per repartir-les entre els pagesos.
- Decret sobre les nacionalitats. Reconeixia els drets a disposar d'ells mateixos als diferents pobles que formaven l'Imperi rus.
- Control obrer de les empreses de més de 5 treballadors.
- Nacionalització de la banca.

4.- La Guerra civil 1917-1921

El règim bolxevic va haver d'enfrontar-se a un seguit d'obstacles:

- **Animadversió de les potències occidentals.** Acabada la guerra mundial, les potències vencedores van decidir intervenir contra la Rússia revolucionària. Blocatge internacional, invasió de tropes estrangeres. Pel març de 1918 els soviets només controlaven una part del territori. Els bolxevics van organitzar l'exèrcit roig format amb voluntaris i va obtenir les primeres victòries (disciplina, mobilitat, mesures revolucionàries). La victòria dels bolxevics es va deure a l'exèrcit roig, les divergències entre els generals de l'exèrcit blancs i la retirada dels exèrcits estrangers davant la impossibilitat d'una victòria ràpida.
- **Oposició dels grups tsaristes i les forces burgeses** que havien format el govern provisional. Van llançar una ofensiva aturada per la guàrdia roja. La Duma va fer una crida a la població perquè resistís els bolxevics. Antics militars tsaristes i cosacs van formar l'exèrcit blanc i aleshores va començar una guerra civil que va durar més de 3 anys (1918-1921).
- **Situació econòmica caòtica.** La producció va decaure i el proveïment no estava assegurat. Es van dur a terme mesures conegudes com "comunisme de guerra":
- Aplicació generalitzada de les expropiacions. Davant el boicot dels capitalistes. A finals de 1920 un gran part de la producció industrial i del comerç urbà havien estat socialitzats i el diner fou substituït per l'intercanvi en espècie.
- Nacionalització de la banca, comerç interior, exterior, transports i empreses de més de 10 treballadors.
- Condicions de treball dures per al proletariat. Qui no treballa no menja, disciplina, militarització de la producció obrera. Drets sindicals restringits, prohibició del dret a vaga.
- Requisit forçosa de les collites. Per evitar la manca de proveïment a les ciutats, així com l'establiment de preus màxims i l'impost en espècie.

4.1.- Consolidació del poder bolxevic.

L'orientació política i econòmica del nou Estat va estar marcada per la guerra civil i el boicot internacional a Rússia:

- **Dissolució del parlament.** El govern provisional sortit de la revolució de febrer havia fixat el 12 de novembre com a data per a la celebració d'eleccions per a l'assemblea constituent. Els resultats van ser molt favorables al partit socialrevolucionari i poc per als bolxevics i per això van prohibir l'assemblea tornar-se a reunir.
- **Negació del sufragi universal i les regles de la democràcia parlamentària.** S'iniciava, així, la construcció d'un nou règim: la dictadura del proletariat.
- **Dictadura del proletariat:** Segons Lenin havia de significar una àmplia democràcia per al proletariat i els pagesos. En contrapartida, el nou Estat esdevindria una dictadura per a la burgesia i l'aristocràcia.
- **Sistema de partit únic:** S'eliminen les alternatives polítiques o estàs amb els bolxevics o estàs amb els blancs. Tota l'oposició política va ser titllada de contrarevolucionària, perseguida i eliminada. El partit dels bolxevics (anomenat partit comunista des del 1918) es va convertir en partit únic d'un Estat centralitzat i autoritari. Progressivament Estat i Partit anaven quedant més identificats.

4.2.– Extensió revolucionària i formació de la III Internacional.

Els bolxevics creien necessària una revolució mundial i per fer-la calia un partit revolucionari mundial: **La Internacional Comunista**.

El gener de 1919, Lenin va convocar una conferència internacional de partits comunistes però excepte el partit comunista alemany cap altre partit occidental va enviar-hi representants.

La formació de la III Internacional va avivar les dissensions internes dels partits socialistes: la qüestió era decidir si havien d'adherir a la Tercera Internacional o a la segona reconstruïda el febrer de 1919. Lenin va imposar condicions per adherir-se a la nova internacional:

- Depurar el partit d'elements reformistes, anarquistes o petitburgesos
- Suport a la revolució russa i a la reforma dels partits sota els principis d'organització i disciplina bolxevics.

L'acceptació o no d'aquestes condicions va dividir els partits socialistes entre:

- Majoria que continua acceptant els principis socialdemòcrates.
- Minoria que va sortir del partit per constituir grups comunistes.

5.– Construcció del socialisme a l'URSS (1921–1941)

Durant 20 anys l'URSS va intentar sortir de l'endarreriment endèmic mentre consolidava el règim socialista.

5.1.– Formació de l'URSS i el sistema constitucional soviètic.

L'any 1922 va néixer la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques (URSS) i gràcies a la diplomàcia soviètica va anar establint relacions amb la resta del món.

El juliol de 1923 es va aprovar una constitució ratificada pel Soviet suprem:

- S'hi definien les competències de la Unió i les de les diverses repúbliques a les quals es reconeixia el dret de separar-se de la Unió. L'estat va quedar establert :
- **Soviet Suprem**. Màxim òrgan de l'Estat en matèria legislativa. El formaven els delegats dels soviets de les diverses repúbliques.
- **Comitè executiu**. Escollit pel soviets suprem. Dirigit per un president amb funcions de cap d'Estat.
- **Consell de Comissaris**. S'encarregava dels assumptes del govern.

Aquesta constitució deixava el control dels elements essencials del poder en mans del partit comunista. Va tenir vigència fins el 1936 quan Stalin en va elaborar una de nova.

5.2.– La NEP, una nova orientació econòmica.

Nova economia política (NEP). Posava fi al comunisme de guerra. Era un etapa intermèdia entre el capitalisme i el socialisme. Volia aconseguir l'augment de la producció i el suport de la població. Va suavitzar les condicions de treball:

- Independència dels sindicats.
- Milliores laborals.
- Estímuls salarials.
- El pagès, després d'haver entregat una part de la seva collita a l'Estat, podia vendre la resta al mercat.

- Supressió de les requisites forçoses.
- Es va permetre escollir entre l'explotació comunitària i la individual.

L'èxit va ser important i l'economia va superar el nivell de producció de 1913, però els preus es van disparar i es produïren desfasaments entre uns productes industrials molt cars i uns preus agrícoles molt baixos.

La llibertat de mercat va enriquir els camperols rics i va empobrir els pagesos assalariats o pobres que no podien consumir productes industrials.

5.3.– Gran debat polític i econòmic.

Motivat per la mort de Lenin l'any 1924. El seu carisma era difícil de substituir i cap dels líders bolxevics comptava amb el suport unànim del partit. Van destacar Stalin i Trotski.

Calia determinar l'**orientació econòmica**:

- **Trotski.** Encapçalava la munió que defensava més pressió política i econòmica sobre els pagesos, obligant-los a augmentar les seves vendes a l'Estat. Establir una política de preus agrícoles molt baixos i de preus industrials molt alts per disminuir els beneficis dels camperols rics. Aquesta opció podia desvincular els sectors agraris de la revolució.
- **Sectors dretans.** Partidaris d'estimular els pagesos per crear excedents agrícoles i intercanviar-los amb la producció industrial de béns de consum. Aquesta opció podia enfortir el paper hegemònic del camperol rics a la societat rural.
- **Stalin.** Model econòmic basat en un forta industrialització i refús al model mixte.

Orientació política:

- **Trotski:** Calia que la revolució s'escampés per tot el món i que la Tercera Internacional fos impulsada a tots els països.
- **Stalin.** Defensava el contrari. El Socialisme es podia construir en un sol país, de manera que la Internacional havia de defensar l'URSS pertot arreu.

Per desfer-se de Trotski, Stalin va arribar a aliar-se amb la dreta en qüestions econòmiques i va arribar a aconseguir expulsar-lo del país. Després va maniobrar hàbilment per imposar els seus principis.

5.4.– Stalin i el socialisme en un sol país.

- **Impulsor del camí soviètic cap a la industrialització.** Va voler assegurar la independència de l'URSS pel que fa a la indústria i els recursos energètics. Per aconseguir això en un país desferrat i devastat per la guerra, va decidir posar tots els recursos al servei de la indústria pesant.
- Tota l'economia havia de ser planificada en funció de les necessitats de la indústria pesant. L'instrument principal de la planificació va ser el **GOSPLAN**
- **Coexistència entre el GOSPLAN i el NEP.** Fins l'any 1927 en què es va abandonar el NEP i es va optar definitivament pel model de la planificació.
- **Recursos.** Els diners necessaris per invertir en la indústria es van treure d'altres sectors econòmics:
- **l'agricultura.** Col·lectivitzant explotacions en cooperatives o creant granges estatals. Això permetia produir amb efectius més reduïts i organitzar i mecanitzar extensions àmplies de terres on fos rendible la inversió. S'alliberava, també, mà d'obra al camp per destinar-la a la indústria. Els pagesos eren reticents a les col·lectivitzacions i l'any 1929 es va aconseguir augmentar el ritme mitjançant la coerció física o econòmica. Això va accelerar les col·lectivitzacions i va comportar problemes perquè era difícil mecanitzar quantitats tan grans de terres. Per això es va haver d'abaixar el ritme.

La planificació va aconseguir en general:

- Impulsar el creixement de la indústria. I de la producció.
- Situar l'URSS en la dècada dels anys 30 entre les potències industrials de primer ordre.
- El creixement, però, va ser desequilibrat: la indústria de béns de consum era feble i la població patia manca de productes. L'agricultura va estar supeditada a la indústria i això va provocar manca d'incentius entre els pagesos. Resultat: dèficit d'aliments.

Stalin va concentrar a les seves mans tots els ressorts de l'Estat soviètic mitjançant:

- **Burocràcia totalment fidel** mitjançant un grup de funcionaris que controlava l'aparell del partit i de l'Estat.
- **Manca d'oposició.** Perquè la va eliminar amb successives purgues.
- **Policia.** Cos terrible.

1

7